

James Baker (Houston, Texas, 1930) fou secretari d'Estat dels Estats Units del 1989 al 1993, sota la presidència de George Bush pare. Des d'aquest càrrec va viure la caiguda del mur de Berlín, l'esfondrament de la Unió Soviètica i la reunificació d'Alemanya.

Fa vint anys que va caure el mur de Berlín i un any després es va acomplir la unificació dels dos estats alemanys creats a la postguerra. A qui hem d'atribuir el mèrit d'aquest fet tan important?

—A molta gent. Cal esmentar, sens dubte, l'ex-dirigent de la Unió Soviètica Mikhaïl Gorbtxov, qui, juntament amb el meu antic homòleg, Eduard Xevardnadze, va prendre la decisió fonamental de no mantenir unit l'imperi soviètic amb l'ús de la força. S'havia construït amb la força. S'havia mantingut amb la força. Justament per això aquell compromís va ser important.

—Segons el vostre parer, per què va prendre aquesta decisió fonamental, Gorbtxov?

—Crec que els dirigents soviètics havien determinat que no podien continuar competint amb occident, ni econòmicament ni militarment. El lideratge rotund del president Ronald Reagan començava a donar fruits.

—A principi del 1989, un informe estratègic del Departament d'Estat que dirigíeu considerava que Gorbtxov s'havia compromès en una "operació llampec en diplomàcia pública". Els Estats Units havien perdut temporalment el seu paper dirigent a Europa?

—Sense el lideratge dels Estats Units no hi hauria hagut unificació. Hem de tenir present que Gorbtxov volia moltes coses, però la unificació no. França i el Regne Unit també s'hi van mostrar molt escèptics. Els preocupava molt que es repetís la història. En canvi, nosaltres ho vèiem diferent.

—El president francès, François Mitterand, i la primera ministra britànica, Margaret Thatcher, creien de debò que tornaria al poder un nou Hitler?

—No era tan sols això d'Adolf Hitler. En un espai de temps molt curt, Alemanya havia envaït dues vegades els seus veïns. També tenien present la Primera Guerra Mundial. El meu pare

“Sense el lideratge dels EUA no hi hauria hagut la unificació alemanya”

EL TEMPS

James Baker

hi va participar com a soldat. Quan Alemanya va desencadenar la Segona Guerra Mundial, jo encara no tenia deu anys.

—**Quin hi va ser el paper de Helmut Kohl, que s'ha autoproclamat últimament canceller de la unificació?**

—Sense Helmut Kohl no s'hauria produït. Sense George Bush no s'hauria produït. Sense Gorbtxov no s'hauria produït. Calien uns quants estadistes per fer possible una consecució històrica d'aquesta envergadura. I el mèrit també és de l'esperit dels pobles de les nacions captives de l'Europa oriental i central, incloent-hi la República Democràtica Alemanya. No van abandonar mai.

—**Kohl considera que el seu pla de deu punts —el que va crear a Oggersheim, juntament amb dos amics del clergat i el seu assessor de política exterior, Horst Teltschik— va constituir el projecte per a la unitat. És cert que no va informar els nord-americans d'aquest pla?**

—Kohl en va parlar amb Bush, però quan el pla ja s'havia presentat públicament al parlament. De manera que per a nosaltres va ser un pas sorprenent.

—**Us vau sentir molestos?**

—Jo m'hauria estimat més de saber-ne alguna cosa abans no l'haguessin anunciat, però no ens vam pas enfadar. Al capdavant, el pla no va pas ser l'instrument bàsic per a la unificació. Contenia una idea prou vaga d'*estructures confederatives* entre els dos estats alemanys. Per avançar cap a aquest objectiu s'apuntaven diverses formes de col·laboració.

—**Kohl va exagerar la transcendència del seu pla?**

—Més important que el pla de deu punts va ser una conversa entre Kohl, Bush i jo mateix, que va tenir lloc el febrer del 1990 a Camp David. Hi vam tocar dues qüestions fonamentals: la unificació alemanya i les repercussions per a l'OTAN. Kohl ens va dir: "Alemanya no vol de cap manera la neutralitat. Una Alemanya unida serà membre de l'OTAN." Aquest va ser el compromís vinculant que va expressar.

—**I hi vau confiar?**

—Ens en va donar paraula. Nosaltres li vam donar la nostra. Hi havia una relació sòlida i sense fissures.

El febrer del 1990, a Camp David, es van reunir el president de la RFA, Helmut Kohl, el president dels Estats Units, George Bush, i el secretari d'Estat nord-americà, James Baker.

—**Comptàveu amb una alternativa, amb un pla B?**

—Per als EUA, no. Feia quaranta anys que tots parlàvem d'unificació i quan va sorgir l'oportunitat, la possibilitat de portar-la a la pràctica, ens hi havíem de posar. I ho vam fer. Hauria estat impossible de girar-s'hi d'esquena. Ens admirava que Kohl —igual que Bush i jo— practiqués la *realpolitik*. "Això pot acabar en una qüestió de diners per als russos", ens va dir a Camp David. "Vosaltres en teniu a cabassos", va respondre el president Bush, i no tan de broma com podria semblar.

—**Els francesos i els britànics no s'hi van pas mostrar tan comprensius...**

—Ni als uns ni als altres no els va entusiasmar. Ara bé, amb la promesa de Kohl d'una Alemanya unida a l'OTAN també vam poder convèncer els escèptics francesos i els refractaris britànics. Hi tenien dubtes, però eren incapaços de presentar-hi cap alternativa.

—**Era gaire estreta, en aquell temps, la relació entre Margaret Thatcher i George Bush?**

—Teníem un contacte força estret amb Margaret, però no tant com l'hi havia tingut Reagan. El president Reagan, de tant en tant, li permetia de parlar en nom dels EUA. Quan Bush va arribar a la presidència, qui havia estat vice-president amb Reagan, una de les primeres coses que va haver de demostrar va ser que era el líder de l'aliança. El problema, de tota manera, eren els

soviètics i no pas els britànics.

—**Segons el vostre parer, Gorbtxov va cometre un error, com a practicant de la *realpolitik*, pel fet de no pressionar per la neutralitat alemanya, encara que se n'aprofitessin Alemanya i els Estats Units?**

—Seguint la seva premissa de no utilitzar la força militar, Gorbtxov no va tenir cap més opció. Els nord-americans, els britànics, els francesos i el govern federal alemany van dir que no a la neutralitat. D'una altra banda, el poble de l'Alemanya oriental ja no hauria acceptat la supervivència de la República Democràtica Alemanya. La unificació era un vot que el poble havia expressat amb la fugida. Gorbtxov només podia aturar el curs dels esdeveniments amb la força de les armes.

—**I aquesta retirada dels soviètics, que durant dècades havien intentat mantenir a ratlla occident amb guerres subsidiàries i una aguda retòrica, fins i tot ara sembla un miracle.**

—Recordo quan va venir Gorbtxov de visita a la Casa Blanca. Érem al gabinet quan va reconèixer que qualsevol país hauria de tenir el dret d'escollir l'aliança que volgués. Va dir allò i ja estava. Jo mateix seia allí i vaig pensar: Vaja...!

—**"Nosaltres, els ciutadans dels EUA, mai no vam dansar dalt del mur", vau dir una vegada. Per què tanta modèstia?**

—Les nostres negociacions amb els russos encara no s'havien acabat quan

va caure el mur. Els necessitàvem per a les que vindrien de les *dues més quatre* (les dues Alemanyas i les quatre potències que van ocupar Alemanya després de la Segona Guerra Mundial: Rússia, els Estats Units, el Regne Unit i França); els vam necessitar més tard per a les converses sobre el desenvolupament. No volíem fer res que pogués fer sentir violent Gorbatsxov.

—**L'administració de Reagan, de la qual va ser secretari d'Economia, no va anar amb tantes contemplacions. "El mur a terra, senyor Gorbatsxov", va exclamar Ronald Reagan davant la porta de Brandenburg.**

—Allò era correcte en aquella època. La determinació de Reagan, de què formava part la decisió de crear l'SDI, la iniciativa de defensa estratègica antimíssils, constituïa la base dels esdeveniments que van portar a la reunificació. Això sí, com que els esdeveniments es van succeir molt de pressa i la història va accelerar el pas d'una manera espectacular, el triomfalisme hauria estat fora de lloc. Si una cosa no es podia fer era negociar amb Gorbatsxov i alhora clavar-li punyalada.

—**I això no entrava en el caràcter del 41è president... "No sóc un tipus emotiu", va dir en una ocasió ell mateix.**

—George Bush va ser un president assenyat. La història el respectarà com cal per la seva moderació.

—**Vau anar mai a la República Democràtica Alemanya?**

—Vaig ser el primer i el darrer secretari d'estat de visitar-la. Poc després de l'obertura del mur, per les festes de Nadal del 1989, vaig passar el pont de Glienicke camí del Potsdam Inter-Hotel per reunir-me amb Hans Modrow, l'esperança del Partit Socialista Unificat d'Alemanya. Per a mi va ser una experiència surrealista.

—**Per què?**

—Era com si algú hagués tret els colors del món i l'hagués deixat en blanc i negre. Tot era gris: la roba, les cases, la gent, l'ambient. Pels carrers es veien alguns *trabbies*, però no gaires.

—**Quina impressió us va fer Modrow?**

—Només recordo que parlàvem sobre eleccions lliures, que en aquell moment encara no tenien cap mena de garantia, quan de sobte va entrar

Una generació d'alemanys, residents a banda i banda del mur de Berlín, celebraven que s'havia

un home a la cambra. S'assemblava a Egon Krenz, l'ex-dirigent del partit. Ara vindran els problemes, vaig pensar. Fins que no em va demanar si volia una aigua mineral no vaig veure que no era Krenz, sinó un cambrer.

—**Hans Modrow va perdre les primeres eleccions lliures i a partir d'aleshores va haver de tractar amb el demòcrata-cristià Lothar De Maiziere.**

—Recordo que era el representant de la República Democràtica Alemanya que s'enfrontava amb nosaltres a les converses de les *dues més quatre*. Em sento orgullós de l'estructura d'aquelles negociacions, on els dos estats alemanys i les quatre potències vencedores de la Segona Guerra Mundial discutien una via per a la unitat alemanya. Ho vam aconseguir malgrat tota mena de resistències i vam arribar

a la fita desitjada: la unificació dels dos estats alemanys, l'entrada d'Alemanya a l'OTAN i la retirada de l'Exèrcit Roig de l'ex-República Democràtica.

—**No tothom va donar suport al vostre enfocament diplomàtic. Abans d'aquesta entrevista ens heu permès d'accedir als vostres documents personals. Resulta que en el moment del gran triomf diplomàtic, al si del govern dels EUA encara es debatia quina direcció calia prendre. Què va passar exactament?**

—Va ser a Ottawa, el febrer del 1990, a la conferència conjunta dels països de l'OTAN i del Pacte de Varsòvia. Jo acabava d'aconseguir l'acord de britànics, francesos, russos i alemanys per al procés de les *dues més quatre*. Però quan vaig trucar al president Bush per donar-li la bona notícia en presència del seu assessor de seguretat nacional,

acabat la divisió, el dia 10 de novembre del 1989.

Brent Scowcroft, hi va haver dubtes. “No sé si és gaire bona idea –va dir Scowcroft–. Anem massa de pressa.” Vaig respondre que tothom hi havia estat d’acord. Tothom, no, va insistir Scowcroft: “Kohl, no”. Llavors el president va dir: “Hem d’assegurar que Kohl hi estigui d’acord.”

—**Per què aquests dubtes sobre l’estructura de les dues més quatre?**

—En primer lloc, sempre hi ha hagut tensions entre l’assessor de seguretat nacional de la Casa Blanca i el secretari d’estat. I en segon lloc, alguns membres de l’equip d’Scowcroft tenien reserves sobre el procés de les *dues més quatre*. Havíem discutit molt abans sobre si aquesta estructura era la correcta. I el president havia dit que sí. Però n’hi havia que consideraven que les coses s’havien accelerat massa. Permeteu-me que hi afegeixi que l’aparell de segu-

retat nacional de Bush va actuar com calia. No hi va haver dissensions.

—**Kohl va arribar a dubtar si havia de participar a les negociacions de les dues més quatre?**

—No hi va haver cap indicati de dubte. Kohl ho havia assumit. Vaig dir a Bush: “Això ja ho he negociat. Està fet. Ara no ens podem retirar. De tota manera, haig de parlar un altre cop amb Hans-Dietrich Genscher (aleshores ministre d’Afers Estrangers alemany) i preguntar-li quina és la posició de Kohl. Vaig convèncer el president perquè parlés amb el president alemany i Kohl va confirmar el seu ple suport a les discussions de les *dues més quatre*. A la fi, Bush em va dir: “Hi està d’acord, ja ho pots dur endavant.”

—**Quina relació hi teníeu, amb el president?**

—Com a secretari d’estat, hi has de

treballar molt estretament. Altrament vas perdut. El president ha d’abonar, defensar i protegir el seu secretari d’estat. Vaig ser el gestor polític de Bush en totes les campanyes electorals. Per això mateix ens teníem tanta confiança.

—**Què heu après dels alemanys en les negociacions al llarg dels anys?**

—Es pot confiar en Alemanya. Si bé vaig comprendre els temors dels francesos i dels britànics, no els vaig compartir mai. Quan es van haver signat els documents de la unificació, vaig dir de broma a Hans-Dietrich Genscher: “Una altra vegada negociarem sobre la frontera germano-xinesa.” Però Alemanya no s’ha expandit. La broma va quedar en broma. La història no es repeteix.

**Gabor Steingart
i Axel Frohn**

Traducció de Carme Geronès